

Памёр прафесар філософії Мікола Крукоўскі

30 верасня на 90-м годзе пайшоў з жыцця Мікола Крукоўскі, доктар філософскіх навук, прафесар, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, аўтар шматлікіх манаграфій і артыкулаў.

Мікола Крукоўскі нарадзіўся 16 кастрычніка 1923 года на хутары калія вёскі Машкова Аршанская раёна.

У 1938 годзе сям'я пераехала ў Оршу, дзе ў 1940 годзе Мікола скончыў 2-ю сярэднюю школу. У 1940-м паступіў на I курс Віцебскага Ветэрынарнага інстытута, адкуль у верасні 1941-га добраахвотнікам пайшоў на фронт.

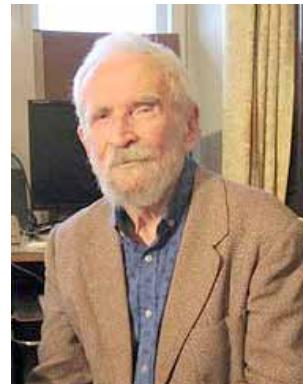
У 1945 годзе Крукоўскі паступіў на I курс філалагічнага факультета Беларускага дзяржаўнага ўніверсітета. Скончыў БДУ з чырвоным дыпломам у 1950 годзе.

У 1956 годзе абараніў кандыдатскую дысертацию па лінгвістыцы і выдаў манагра-

фію "Рускі лексічны ўплыў на сучасную беларускую літаратурную мову". Захапіўся філософіяй. У 1965 годзе выдаў манаграфію "Логіка прыгажоці". Манаграфія абаранілася ў якасці дысертациі на ступень доктара філософскіх навук у БДУ, але была правалена маскоўскім ВАК-ам. І толькі на трэці раз у 1982 годзе ўдалося абараніць яе пад тым жа загалоўкам і з той жа канцэпцыяй ужо на філософскім факультэце Маскоўскага ўніверсітэта. За тых гады было напісаныя яшчэ трэћыя манаграфіі па эстэтыцы, якія ўпарты замоўчваліся ў СССР, але знайшли добры водгук за мяжой, а книга "Чалавек прыгожы" была перакладзена нават на кітайскую мову і выдадзена ў Пекіне.

У 1994 годзе за чытан-

не лекцыя ў беларускай мове быў звольнены з БДУ і адпраўлены на пенсію. Пазней, аднак, яго запрасілі на працу ў Бела-

рusskі інстытут культуры на пасаду прафесара кафедры філософіі, і там ён напісаў яшчэ дзве манаграфіі: "Філософія культуры (уводзіны ў тэарэтычную культуралогію)" і "Бляск і трагедыя ідэалу", якая была выдадзена выдавецтвам "Беларускі кнігазбор" у 2004 годзе.

Апублікаваў каля 150 артыкулаў на навуковыя і грамадскія тэмы. Актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю.

Пабачыў свет "Польска-беларускі тэматычны слоўнік"

У Менску ў выдавецтве Змітра Коласа выйшаў з друку "Польска-беларускі тэматычны слоўнік" для школьнікаў і студэнтаў. Яго падрыхтаваў кандыдат філалагічных навук, вядомы беларускі пера-кладчык Лявон Баршчэўскі.

Слоўнік выйшаў з друком дзякуючы фінансавай дапамозе пасольства Рэспублікі Польшча ў Беларусі, налічвае ён звыш 17,5 тысяч слоўных артыкулаў. Наклад выдання - 500 асобнікаў.

У Беларусі, а таксама ў Польшчы ў апошнія дзесяцігоддзі выйшла нямана розных беларуска-польскіх і польска-беларускіх слоўнікаў. Адразу прыгадваецца "Польска-беларускі слоўнік" (Мн., 2004), які ўклалі Яўгенія Волкава і Валянціна Авілава і які налічвае звыш 40 тысяч слоў. "Польска-беларускі, беларускі тэматычны слоўнік" для школьнікаў і студэнтаў мае дыферэнцыяльныя характеристыкі. Сюды ўключаныя толькі тия паняцці і тэрміны, пера-клад якіх можа ўяўляць складанасць для чалаве-

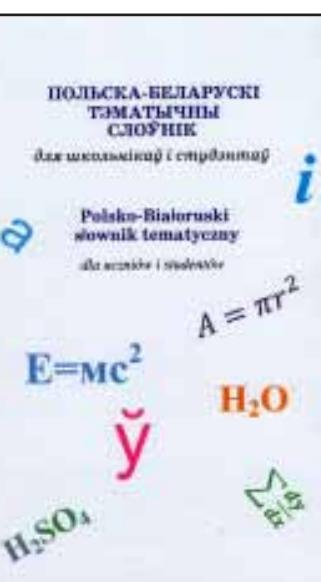
ка, які ў дастатковай меры вядома беларускай мовай. Таму ў складзе слоўніка адсутнічае значная колькасць інтэрнацыйнай лексікі, агульных для беларускай і польскай мовай тэрмінаў, пазычаных з лацінскай, ангельскай, нямецкай, французскай і іншых моваў, а таксама тэрмінаў, якія паводле свайго гучання і напісання зразумелыя носібіту беларускай мовы, навучэнцу або студэнту.

Слоўнік складаецца з дзвюх частак. Першая прысвечаная агульной і агульнадыдактычнай лексіцы. Вось як, напрыклад, гучаныя слова па-польску і ў перакладзе на беларускую мову з гэтага раздзела:

Akademacja - прыстасоўванне, гнуткасць.
Dosyt - съятасць, перанасычэнне.
Kop - высцяпак.
Jednoraki - аднатыпны.

Interakcja - узаемаўплыў, узаемадзеянне.
Mruk - маўчун.
Otucha - бадзёрасць, дух.

У другую частку слоўніка ўвайшлі слова спецыяль-

ных тэрміналогій. Гэта тэрміны з філалогіі (літаратура, мова) і мастацтвазнаўства, тэрміны, паніяцці і назвы з гісторыі і грамадазнаўства, географічныя тэрміны, пазычаных з біялогіі і экалогіі, хімічныя тэрміны, тэрміны з фізікі і астраноміі, матэматыкі і інфарматыкі. Напрыклад:

Upstrony - спярэшчаны, заплямлены.

Grupa odniesienia - рэферэнтная група.

Haracz - даніна, падатак.

Sep - адсыпны падатак.

Wodzian - гідрат.

"Польска-беларускі тэматычны слоўнік" для школьнікаў і студэнтаў будзе карысны не толькі для тых беларусаў, якія вучаны ў Польшчы, але і для ўсіх настаўнікаў і педагогаў школ, навучальных установаў з польскай і беларускай мовамі навучання, а таксама для ўсіх, хто цікавіцца польскай і беларускай тэрміналогій, гісторыяй добраў-седскіх узаемаадносін Польшчы і Беларусі.

Сяргей Чыгрын.

Заява Сакратарыяту ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў"

Згодна з афіцыйным дакументам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, змешчаным у беларускіх СМИ, калегія Міністэрства прыняла рашэнне №189 ад 25 верасня 2013 года правесці скарачэнне колькасці работнікаў установаў культуры.

Сярод прапанаваных мераў - скарачэнне не менш, чым на 20% колькасці кіраўнікоў і спецыялістаў мясцовых органаў у сферах культуры. Паводле той жа пастановы, Літаратурны музей Максіма Багдановіча і Літаратурны музей Петrusya Broukі плануеца далучыць да Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, пазбавіўшы статусу самастойнай юрыдычнай асобы. Штат Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы скарачаецца на 25%. І гэта адрознівася на пяць чалавек.

Гэтыя сумніўныя меры па "аптымізацыі штатнай колькасці работнікаў" варта разглядаць не як паасобныя праівы чыноўніцкай "ініцыятывы", а як сістэмную з'яву і дзяржаўную палітыку, што разам са скарачэннем колькасці гуманітарных дысцыплін на установах адукатыўнага, закрытага і сельскіх установаў культуры, вядзе не толькі да занядбання беларускай культуры, мовы і літаратуры, але і да планамернага і паслядоўнага размывання самой нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў.

Мы разумеем, што гэтыя меры Міністэрства культуры выкліканы няпростым становішчам у эканоміцы краіны, аднак лічым, што нацыянальная культура не тая галіна народнай гаспадаркі, на якой варта і можна эканоміць. У сувязі з гэтым Сакратарыят ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў" звяртаецца да калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь з прапановай устрыманацца ад тых сумніўных мераў "аптымізацыі", якія ў перспектыве толькі ўзмоцняюць крызісныя з'явы ў нацыянальнай культуре, і адклікаць сваё рашэнне.

Прэс-служба ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў".

ЯК УЗНІКЛІ ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ НА КУКІШКІ, НА КУКІШКАХ

Беларуская мова напічвае тысячи фразеалагізмаў, у структуру якіх уваходзяць цымяныя слова, незразумелыя сучаснікам. Да таких фразеалагізмаў адносяцца *кукішкі, на кукішках* - 'сагнушы ногі ў каленях і тримаючыся на наскаках (прысесці, стаяць, апусціцца; сядзець, гойдацца і пад.)'. Пасправам правесці этымалагічны аналіз, каб высветліць, што такое *кукішкі*.

У беларускіх гаворках шэраг фразеалагізмаў мае ў сваім складзе кампанент *кокаши* ці яго фанетычны і слоўваўтаральны разнавіднік: *задраць кокаши* 'ўпасці, не ўтрымаўшыся на нагах', 'памерці', 'ляжаць', *адсінць какешкі* 'памерці', (сесці) *на кокаши* 'сагнушы ногі ў каленях і тримаючыся на наскаках', (сядзець) *на кокашках, на какошках, на кокішках, (сесці) на какошкі, на кокішкі*. Падобныя паралелі знаходзім і ў беларускіх дыялектных фразеалагізмах: (сядзець) *на курачках*, (сесці) *на куропачкі*.

Этымалагічны пошуки прыводзяць нас да высновы, што сваім паходжаннем ён звязаны з праславянскім словам **kokosъ* 'курыца'. Права гэта сведчыць наступнай доказы. З такім значнінем слова *кокаши* вядома амаль усім славянским мовам. Актыўна ўжывалялася яно і ў старабеларускай мове: *кокошъ, кокоша, памяшъ, кокошка* 'курыца, кураводка'. Затым было выцеснена словам *курыца*, пакінуўшы свой след у некалькіх пераважна тэрміналагічных назвах: *какошка* 'прылада выцягваць вядро са студні', *какошка* 'свойсці кранштейн для пашырэння лавы, каб на ёй можна было паслать пасцель', *какошина* 'дзве дошкі (або жэрдкі), якія прывязваюцца да лат з абодвух бакоў франтона', *какошицы* 'верхнія часткі ткацкага станка', *какошина* 'канструкцыйны элемент старарадзіннай стражі, які з аднаго краю меў выгін' (для чаго нярэдка выкарыстоўвалася дрэва, выканана з загнутым коранем)'.

Доказам "птушынага" паходжання прыведзеных тэрміналагізмаў ён устаўніць ў працэсе развіцця фразеалагізмаў з кампанентам *кокаши*, або з'яўляцца спрадвечным, належыць фармальному падобным выразам, якія сфармаваліся незалежна, самастойна.

Этымалагічны аналіз

мінаў з'яўляеца тое, што ў гаворках існуюць некаторыя паралелі і ад слова *курыца*: *курыца* 'канструкцыйны элемент старарадзіннай стражі...', *Параўн. руск. курица* 'дойгі гак, высечаны з нятоўстага дрэва з коранем, які падтрымлівае скаты і латаки даху', *кура*, *куры* 'дойгія тоўстая жэрдка, на якой тримаеца латак', *куричина* 'кроквы на хаце з гач-кападобным выгінам на ніжнім канцы для падтрымкі латака, ската даху', 'драўляны крук на канцы кроквы'.

Падобныя паралелі знаходзім і ў беларускіх дыялектных фразеалагізмах: (сядзець) *на курачках*, (сесці) *на куропачкі*. Пералічаны вышэй тэрміны аўядноўвае тое, што яны абазначаюць прадметы, якія сваёй формай падаўнельныя з лапамі курыцы (выгін з аднаго канца, парнасць). Тут відавочна ўтварэнне тэрмінай *кукішкі* падтрымліваеца балцкім моўным упливам, параўн. літоўск. *karka* (частка свіной нагі ад капытага да калена; пярдняя нага свіні з лапаткай; краіння частка ножкі насякомага).

Заслугоўваюць увагі гававыя змены, што адбыліся ў фразеалагічным кампаненце - ужыванне гука [у] у першым складзе: *на куркішкі, на кукішках*. Думаеца, што гук [у] развіўся з закрытага [o], якое набліжаеца сваім вымаўленнем да [u]: *на коркішкі - на куркішкі*. Падобнае гававое змяненне пацвярджаеца ў гаворках Гродзеншчыны іншымі прыкладамі: *бо - бу, то - ту, толькі - тулькі, столькі - стулькі* і інш.

Варыянты з часткай *курк-* аказваюцца не канчатковымі, а прамежкавымі. Можна прасачыць іх далейша пераутварэнне, звязанае са стратай гука [p]: *на куркішкі - на кукішкі*. Хутчэй за ёсё, гук [p] стравіцца пад упливам паралельных форм тыпу *на кокішкі*, якія такога гука ў сваім складзе ніколі не мелі.

Такім чынам, у гаворках "спаткаліся" фразеалагізмы, якія маюць неаднолькавыя вытокі, узыходзяць да розных праславянскіх лексем **kokosъ* 'курыца' і **karkъ* 'нага'. На аснове зменення падабенства адбылося збліжэнне фразеалагізмаў, якія спарадзілі кантамінаваныя, гібрыдныя формы *на кукішкі, на кукішках*. Гэтыя формы сталі агульна-ужывальнымі і замацаваліся як нарматыўныя ў беларускай літаратурнай мове. На фоне праведзенага вышэй этималагічнага даследавання непраканальным выглядзе тлумачэнне паходжання камплемента *кукішкі* ад слоў *кука*, *кукіш* 'фіга

Прозвішчы Беларусі: Онімы пісьменнікаў (адапелятыўнае і адтапанімічнае ўтварэнне)

(Працяг.)

Дзяркач (Анатоль Дз.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **дзяркач** 'сцёрты венік; галень або ад **дзяркач** 'невялікая лугавая птушка з харктэрным скрыпучым крыкам'; 'тое, што ідрач'. Абдэзве мадэлі ўтварэння ўласцівія беларускай мове. Параўн. *Аналонік, Качарга, Патэльня, Саган* (і дэрыват ад яго *Саган-овіч*).

Дубоўка (Уладзімір Д.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **дубоўка** 'начынне, посуд з дубовага матрыялу', а таксама (пераносна) 'моцны, трыўлы выраб'. Менавіта пेраносная семантыка легла ў аснову асабовага наймення апелятывы **дубоўка** 'мацак', 'волат'. Шляхам семантычнай дэрывациі і ўзнік антрапонім (прозвішча) **Дубоўка**.

Дубровіч (Алесь Д.) - антрапанімічны дэрыват з суфіксам *-и* ад прозвішча **Дубрава**: **Дубрав-іч**. Як і *Кузьміч, Світа - Світыч*. Да слоўнае значэнне антрапоніма **Дубравіч** 'нашчадак **Дубравы**'. ФП: **дуб - дубрава - Дубрава - Дубравіч - Дубровіч**.

Дуброўскі (Ігнат Д.) - дэрыват ад тапоніма **Дуброва**: **Дубров(ас)кі - Дуброўскі**. Пісьменнік **Дуброўскі** нарадзіўся ў вёсцы **Дуброва** Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці, што пацвярджае гэтую мадэль ўтварэння антрапоніма.

Дудар (Алесь Д.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **дудар** 'музыка, які іграе на дудзе'. Прафесійнае найменне стала прозвішчам празступень празвання, якое абазначала ўсіх члену сям'і і перадавалася па спадчыне. ФП: **дуда - дудар - Дудар**.

Дудо (Пятро Д.) - зынчаная (на ўзор расійскіх антрапонімаў з фінальным **-о**): форма антрапоніма **Дуда** (ад яе і разгледжане **Дудар**). Як і *Лапо < Лапа, Гняўко < Гнеўка* і пад. Антрапонім **Дудо(<Дуда)** узінк у выніку пераенсавання апелятыва - наймення інструмента, якое набыло значэнне асобы і стала сямейным онімам-прозвішчам.

Дукса (Мар'ян Д.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **дукса**, які ад дзеяслова **дуцца** 'дъумуцца, надзімцаць' з вытворных фармантам **-ка(<-са)**: **ду(ци)кса**. Параўн. **крыкса, плакса, хныksa, лыksa (< мыкаць)**. Так утвараюцца асабовыя назоўнікі агульнага роду, якія характарызуюцца чалавека па негатыўнай працэсавай прыменеце. ФП: **дуць - дуцца - дукса - Дукса**.

Жаўрук (Алесь Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыўнага наймення **жаўрук** 'пейчая птушка атрада вераб'інх'; словаўтваральныя апелятыўныя варыянты лексемы - **Жаўранак і Жаваранак**. Мадэль ўтварэння антрапоніма ўласцівая славянскім мовам: **Верабей, Журавель, Сініца, Чыж і пад.** ФП: **жаўрук - Жаўрук**.

Журба (Янка Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **журба** 'пачуццё смутку,

суму, тугі, душэўнай прыгнечанасці'. Назоўнік з абстрактным значэннем набыў функцыю прозвішча, мажліва, на падставе частага выкарыстання яго ў маўленні асобы. ФП: **журыца - журба - Журба**.

Жылка (Уладзімір Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятывы **жылка** 'схільнасць, здольнасць да якой-небудзь дзеянісці' або **жылка - памянь**. ад **жыла** 'назва крывяносных судзінаў, сужылля'. Агульны назоўнік стаў прозвішчам на падставе пэўных асасціяцый асобы з разліямі, абазначанымі апелятывам. ФП: **жыла - Жыла і Жылка**.

Жычка (Хведар Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **жычка** (падаецца "Вялікім слоўнікам беларускай мовы" Ф. Піскунова (2012, с. 308) як нейтральнае, у "Глумачальным слоўніку беларускай мовы" (1978, т. 2, с. 268) яно мае стылёвую памету "абласное" з семантыкай 'чырвоная істужка' ілюструеца тэкстам з Ул. Каараткевіча: "[Страфан] паспей яшчэ да вячоры прыбраца... і нават новую чырвоную жычку прыладзіў да каўнія сарочкі". ФП: **жычка - Жычка**.

Зарыцкі (Аляксей З.) - адтапанімічны дэрыват з суфіксам **-ыцк-i/-уцк-i** ад наймення паселішча **Зоры** ці **Зарыца**. Да слоўнае значэнне жыхар з **Зорай** з **Зарыцы**.

Зарэцкі (Міхась З.) - адтапанімічны дэрыват ад апелятыва **зарэцкі** з суфіксам **-ыцк-i/-уцк-i** ад наймення асновы **'зарэц'**, як сцвярджайшы навукоўцы, самыя пашыраны ў єўрапейскіх мовах. ФП: **каваць - Каваль - Каваленка - Каваленка**.

Кавалёў (Павел К.) - дэрыват з суфіксам **-ёў** і семантыкай 'сын (нашчадак) **Каваль**'. ФП: **каваць - каваль - Каваль - Кавалёў**.

Каваль (Васіль К.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **каваль** 'рабочы, майстар, які займаецца **каваннем металу**'. Лексема **каваль** набыла і пераноснае значэнне 'той, хто сваёй настойлівай працай дамагае чаго-небудзь, стварае нешта'. Менавіта гэтая семантыка і стала асновай пісьменніцкага оніма ад апелятыва **каваль**. ФП: **каваць - каваль - Каваль - Каваль**.

Звонак (Алесь З.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **звонок** (з акцэнтаваннем - зменай месца націску) з семантыкай 'невялікі звон', а таксама 'прыстасаванне для гукавых сігналу', 'тук, гукавы сігнал, утвораны гэтым прыстасаваннем і самім звонам'. Найменне **звонак** можа кваліфікованца і як кароткая форма якаснага прыметніка **звонкі**. Да слоўнае значэнне жыхар з **Зонакі**.

Знаёмы (Сяргей З.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **знаёмы** 'такі, пра якога ведалі раней, вядомы', які знаходзіцца ў знаёмстве з кім-небудзь, асабіста вядомы'. Прыметнік **знаёмы** субстантываваўся, стаў назоўнікам - назыв асобы і празступень празвання набыў функцыю прозвішча. Такія дэрываты часта выкарыстоўваюцца як партыйныя, палітычныя мінушки. ФП: **знаць - Знаёмы**.

Казека (Янка К.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **казека** - ўтварэння з антрапафармантам **-ека** і значэннем 'характарыстыка асобы паводле схільнасці да адпаведнага дзеяння'; да слоўнае значэнне 'казун - хто шмат размаўляе, кажа'; параўн. **уме-ка** 'здольны, здатны', **сварка**'сварлівы', **хвалика** 'хвалиць', **ляпка** 'хто лепіць печы' (П. Сцяцко). Беларускія словаўтварэнне. 1977, с. 37). ФП: **казаць - казека - Казека**.

Казлоўскі (Віктар К.) - дэрыват з суфіксальным антрапафармантам **-оўскі** ад **Казёл** (**Казлы**). Утварэнне з такім фармантам шляхетнасці больш уласцівія польскай мове: **Камароўскі, Лісоўскі, Заянчоўскі ...** ФП: **казаць - казека - Казека**.

(найменні частак цела) часта выкарыстоўваюцца ў значэнні асобы, набываючы функцыю оніма: **Барада, Вус, Вока, Нага і іншыя**, даючы шматлікія вытворныя найменні: **Зубабў, Барадач, Барауда, Вусеня, Вочка, Ножка** і пад. Саматызм зубайперш выкарыстоўваецца ў дачыненні да чалавека як мінушка (паводле адпаведных асасціяцый), а затым замоўваецца як сямейны онім, перадаецца па спадчыне, як прозвішча.

Зүёнак (Васіль З.) - семантычны дэрыват з дыялектным фармантам **-онак**, што наадае значэнне недаросласці ('дзіяня'), ад асновы апелятывы **зўёнак** ('майстар у вырабе калача'). Найменне асобы паводле прафесіі, потым - празванне - абазначала ўсіх члену сям'і, перадаўся па спадчыне, як прозвішча.

Казлоўскі (Генадзь К.) -

Калачынскі (Міхась К.) - дэрыват з суфіксам прэстыжнасці **-ск-/інск-** (-ынск-) ад прозвішча **Калач** (семантычны дэрыват ад апелятыва **калач** 'круглая булка пшанічнага белага хлеба') або ад тапоніма **Калач** ці **Калачын(o)**. ФП: **кола - колач - Калач - Калачы - Калачын - Калачыно - Калачынскі**.

Калеснік (Іван К., Уладзімір К.) - семантычны дэрыват ад апелятыва **калеснік** (калянік) 'майстар у вырабе калача'. Найменне асобы паводле прафесіі, потым - празванне - абазначала ўсіх члену сям'і, перадаўся па спадчыне, які на рыбалцы выкарыстоўваў гэту назуўню пры аўтамабільных варыянтах.

Калюга (Лукаш К.) -

семантычны дэрыват ад апелятыва **калюга** 'ямка на дарозе, выбитая коламі, звычайна з вадой, гразёю'. ФП: **кола - кола - Калюга**.

Камянецкі (Гірш К.) - дэрыват ад паселішча **Камянец** ці **Камяні**. ФП: **камень - Камяни - Камянец - Камянецкі**.

Капыловіч (Мікола К.) - бацькайменне ад прозвішча **Капыл** з пераносам націску на антрапафармант **-овіч**. ФП: **капыл - Капыл - Капылавы - Капылавіч - Капыловіч**.

Карамазаў (Віктар К.) - прыметнікава форма з суфіксам **-аў** ад **Карамаз**, якое ад апелятыва - складанага назоўніка **кара-маз(ац)** з семантыкай прафесійнай дзеянісці. ФП: **кару мазац - карамаз - Карамаз - Карамазаў**.

Караткевіч (Уладзімір К.) - форма бацькаймення ад антрапоніма **Кароткі** з пераносам націску на фармант **-евіч**. ФП: **кароткі - Кароткі - Каротківіч - Караткевіч**.

Каршукоў (Яўген К.) - форма прыналежнага прыметніка ад **Коршук**: **Коршук - Каршукоў**. ФП: **коршак ('ястраб') - коршук - Коршук - Каршукоў**.

Кіслік (Навум К.) - антрапанімічны дэрыват з суфіксам **-ик** (наадае семантыкай недаросласці, дзіцяці) ад **Кіслы**. ФП: **кіслы - Кіслы - Кіслік**.

Кісялёў (Генадзь К.) - прыметнікава форма з суфіксам **-ёў** ад **Кісьель**; да слоўнае значэнне 'сын (нашчадак) **Кісяля**'. ФП: **кіслы - Кісьель - Кісялёў**.

Клышика (Анатоль К.) -

семантычны дэрыват ад апелятыва **клышика** (клышико) - яго фанетычнага варыянта **клыжко** - ўтварэння з суфіксальным фармантам **-ко** ад **клыгач** 'марудна ісці; клыпач'. ФП: **клыгач - клыжко - клышико - клышика - Клышика**.

Корбан (Уладзімір К.) - мажліва ўтварэнне ад апелятыва **корба** 'ручка, якія прыводзяцца ў рух што-небудз' з выкарыстаннем суфікса **-ан**: **корб-ан**; **параён**. **крылы - крылан** 'кажан' і 'самалёт' (Я. Колас), **лапы - лапан** 'хабар', **разьба - дзюбдан** 'насаты, насач'.

Такое дапушчэнне добра стаўшы з дзеянісці намінанта, які працаўшы токарам на заводе і меў дачыненне да корбы.

Кляўко (Генадзь К.) -

семантычны дэрыват ад апелятыва **кляўко** - ўтварэння з фармантам **-ко** ад дзеяслова **кляваць** (пра рыбу) 'торкаць, брацца, **кляваць**' (Русско-беларускі слоўнік, 1993, т. 1, с. 633); даслоўнае значэнне апелятыва **кляўко** 'таркун, клявуң' (пра рыбу). Асабовы назоўнік **кляўко** мог стаць празваннем (мінушкай) чалавека, які на рыбалцы выкарыстоўваў гэту назуўню пры аўтамабільных варыянтах.

Крапіва (Кандрат К.) -

семантычны дэрыват ад апеля-

тыва **коршак** (= тое, што і ястраб =) 'драпежная птушка з кароткай кручкаватай дзюбай і доўгімі вострымі кіпцюрамі' (апелятыў мае і свой фанетычны варыянт **карошак**). Найменні птушак наядэдка становіца пісьменніцкім онімамі: **Бусел, Верабей, Ластаўка, Сініца, Чыж** і пад.

Крапіва (Кандрат К.) -

Памёр герой змагання за незалежнасць і дэмакратыю

Віктар Івашкевіч

3 кастрычніка на 55-м годзе жыцця пасля цяжкой працяглай хваробы памёр Віктар Івашкевіч.

Паводле словаў родных, у Віктора Івашкевіча была хвароба пячонкі, ён доўга чакаў донара, але не дачакаўся. Апошні час ляжаў у бальніцах.

Віктар Івашкевіч нарадзіўся 21 верасня 1959 у Менску. З пачатку 1980-х - у моладзевым нацыянальным руху, удзельнік першых, напаўпадпольных незалежніцкіх суполак "Майстроўня", "Талака". Віктора Івашкевіча лічылі адным з найбольш таленавітых арганізатораў розных акцый. У іх ліку - марш-пратэст па Захоўні Дзвіне-Даўгаве (сумесна з аднадумцамі з Латвіі) супраць будаўніцтва Даўгапілскай ГЭС 1987 года, экалагічны марш па Прывілеі - адна з першых чарнобыльскіх акцый пратэсту 1988 года, забастовка кіроўцаў гарадскіх аўтобусаў у Менску 1989 года.

З 1988 - у Беларускім Народным Фронце. Да 1996 года Віктар Івашкевіч быў сакратаром Управы БНФ, адказваў за арганізацыю масавых акцый і фінансавае забеспечэнне БНФ.

Быў арганізатарам страйкамаў на менскіх прафпрыемствах у 1991 годзе. Быў рэдактарам газеты "Рабочы". У гэты перыяд адказваў фінансавую падтрымку газете "Наша слова".

Неаднаразова падпадаў пад адміністратыўныя пакаранні ў выглядзе арыштаў і штрафаў, у знак пратэсту аб'язлія галадоб'ю. У кастрычніку 2002 быў асуджаны на два гады абмежавання волі з публікацыю артыкула "Злодзея павінен сядзець у турме", у якім прокуратура убачыла паклён на кіраўніка краіны.

Намеснік старшыні Парыту БНФ да 2009 года. Да лютага 2011 г. быў кіраўніком менскай гарадской арганізацыі

БНФ. Але ў лютым аўгустаў пра выход з партыі з-за нягody з пазіцый новага кіраўніцтва партыі. Быў сябрам аргамітту партыі "Беларускі рух". В. Івашкевіч зайсёды быў аптымістам. Верый, што магчымыя змены. Рабіў усё, каб несправядлівай улады не стала. Івашкевіч лічыў, што для гэтага трэба звяртацца да народа. Без контакту з простымі людзьмі, рабочымі немагчымыя змены.

"Без яго не было бы масавых акцый 1990-2000-х, не было бы Фронту і Моладзі БНФ, не было бы таго руху супраціву. З ім было не страшна іспі на Плошчу. Нават калі ўсіх адольвала апатыя, Івашкевіч не даваў раскісаць, збіраў усіх разам, уздымаў настрой", - казаў яго паплечнікі.

5 кастрычніка Менск развітаўся з Вікторам Івашкевічам. У жалобную залу па вуліцы Альшэўскага прыйшлі сотні людзей. Некаторыя трymали бел-чырвона-белыя сцягі і букеты. Адбылася імша і грамадзянская паніхіда, на якой выступілі прадстаўнікі беларускай дэмакратычнай супольнасці. Развітанне адбылося пад гукі нацыянальнага беларускага гімна "Магутны Божа".

Віктар Івашкевіч пахаваны на Менскіх Паўночных могілках. Палітыку было 54 гады.

Няхай жа будзе сучаснінам усім тое, што лёт Віктар Івашкевіч у зямлю незалежнай Беларусі. Няхай спачывае спакойна: незалежная Беларусь - гэта ўжо назаўсёды.

Памяці Норберта Рандава

Набыў сваю завершанасць зямны шлях перакладчыка і вялікага сябра нашай літаратуры **Норберта Рандава**: 27.11.1929, Нойштрэліц, Нямеччына - 1.10.2013, Берлін.

Часам толькі смерць высвечвае сапраўдную значнасць і маштаб асобы. Але гэта не пра Норберта. Я ведаю, што чорная вестка, якую мне выпала паведаміць, адгукнецца ў тысячах беларускіх сэрцаў.

...Падчас нашага знамства ён распавёў, як у 1958-м сацыялістычную Нямеччыну наведаў таварыш Тодар Жыўкаў. Візіт адбываўся за тыдзень да прэзідэнцкіх выбараў у Францыі. Правадыр нямецкіх працоўных вырашыў падзяліцца з высокім гостем прагнозам адносна абрання генерала дэ Голя: "Французскі народ ніколі не пагодзіцца, каб ім кіраваў гэты авантурyst". Жыўкаў дыпламатычна перавёў гаворку на балгарскую авечкагадоўлю. "Ульбрехт праста дурань", - пакутліва пачыранеўшы, падумаў зусім малады перакладчык.

Перакладчыкам быў Норберт. Скончыўшы ў год смерці Сталіна Берлінскі ўніверсітэт, ён паспей ужо стаць вядомым балгарыстам, які, наслухаўшыся правадыроў, усё больш пачытаў розныя сумнёўныя knižkancy.

З 1962-га да 1965-га кар'ера бліскучага маладога вучонага і перакладчыка працягвалася за кратамі, куды ён патрапіў за пратаганду "Доктара Жывага" ды іншых падобных злачынств. На чале турэмнай брыгады палітычных стаяў добра надзейны зняволены, які засек сякераю жонку. Свой трохгадовы тэрмін Норберт, адрозна ад некаторых сукамернікаў, што пайшлі на супрацоўніцтва з штазі, адседзеў ад званка да званка, і по-тым, да самага падзення Берлінскага мура, мог зарабіць сабе на хлеб одно перакладамі. На той бок мура, дзе жылі жонка Тэда і сын Клеменс, Рандава так аніразу і не выпусцілі.

Ён не толькі перакладаў з балгарскай, але часам выконваў і больш далікатныя замовы балканскіх сяброў. Аднаго разу ў Сафійскі ўніверсітэт прыйшоў ліст, адрасаваны Кліменту Ахрыдскому, чыё імя мае галоўная балгарская альма-матар. Дырэктар Інстытута гісто-

Уладзімір Арлоў

месцы, займаныя прысутнымі за святочным столом. Свой даробак у стварэнне жыцця-пісу Рандава, паводле версіі штазі, належыць і "источнікам" з Беларусі. Адзін, напрыклад, абурана данес, што ў кулуарах менскай навуковай канферэнцыі Норберт выказаўся ў тым духу, што "інтеллектуалов преследуюць не только сегодня, но и всегда - такова их судьба".

Ніхто ў Нямеччыне не зрабіў для нашай літаратуры і культуры столькі, колькі Норберт Рандава. Калі б мы жылі ў іншай Беларусі, ён, бяспрэчна, меў бы афіцыйную пашану і высокія дзяржаўныя ўзнагароды. Замест гэтага за Рандавым, ганаровым сябрам Беларускага ПЭН-цэнтра і Саюза беларускіх пісьменнікаў, найверагодней, па старой памяці сачылі і тады, калі ён, ужо ў XXI стагоддзі, прыязджаў у Менск з дакладамі пра знойдзены ім у фондах Верхнелужыцкай навуковай бібліятэцы ў Герліцы канвалию з пражскімі выданнямі Скарны.

За некалькі дзесяцігоддзяў Норберт сабраў у сябе дома ўнікальную бібліятэку беларускай літаратуры і пэрыёдышкі. Гэты кнігазбор ён меў намер падараўваць універсітету Франкфурта-на-Одры. Трэба спадзявацца, што з дапамogaю сваім запавет будзе выкананы.

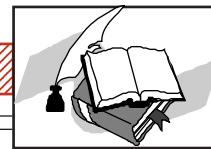
Сярод апошніх клопатаў Рандава было выданне перакладзенай ім на нямецкую ягонай улюбёной аповесці Гарэцкага "Дзе душы"...

Калі я некалькі дзён жыў у Норберта, мой ложак стаяў у пакоі, дзе паміж кніжнымі паліцамі маглі размінуцца толькі двое чытачоў сярэдніх габарытаў. Край падушкі датыкаўся да тамоў Эрнста Тэадора Амадэя Гофмана. Я засынаў, спаў і прачынаўся ў атачэнні ягоных герояў. Аднаго разу прысніў самога аўтара "Рыцара Глюка" і "Курдупеля Цахеса". Ён сядзеў за столом, натхнёна папіваючы пакінутае намі ўвечары рэйнскае віно.

Сёння я пакладу побач з падушкай том Гофмана: раптам ён прысніца мне разам з Рандавам.

А калі-небудзь прыеду ў Альтштрэліц, дзе гэтымі днёмі Норберт быў пахаваны побач з магіламі бацькоў.

Уладзімір Арлоў,

1700-годдзе Міланскага эдыкту і Беларусь

У гэтыя дні хрысціянскі свет адзначае 1700-годдзе Міланскага эдыкту. Патрыярх Кірыл прымеркаваў да гэтай даты свой візіт у Сербію.

Міланскі эдыкт (лат. *Edictum Mediolanensis*) - датаваны 313 годам ліст імператараў Канстанціна і Ліцінія, які абвішчалі рэлігійную памяркоўнасць на тэрыторыі Рымскай імперыі. Міланскі эдыкт з'явіўся важным крокам на шляху ператварэння хрысціянства ў афіцыйную рэлігію імперыі. Непасрэдны тэкст эдыкту да нас не дайшоў, аднак ён цытуецца Лактанцыем у яго працы "Пра смерць ганіцеляў".

Міланскі эдыкт быў на-кіраваны кіраўнікам правінцыйных адміністрацый імперыі ад імя імператараў Канстанціна і Ліцінія ў 313 годзе. Яўсевій Кесарыйскі піша: "...Канстанцін і з ім Ліціній, яшчэ не ўпалаў ў вар'яцтва, якое пасля ім авалодала, шануючы Бога дароўнікам усіх пасланых ім выгод, аднадушна выдалі закон, для хрысціян зусім цудоўны. Яны паслалі яго Максіміну, які яшчэ кіраваў на Ўсходзе і паддабываўся да іх".

Гэты эдыкт быў працягам Нікамедыйскага эдыкту ад 311 года, выпушчанага імператарам Галераем. Аднак, калі Нікамедыйскі эдыкт легалізаваў хрысціянства і дазваляў адпраўленне абрадаў пры ўмове, што хрысціяне будуть маліцца за дабрабыт рэспублікі і імператара, Міланскі эдыкт пайшоў яшчэ далей.

У адпаведнасці з гэтым эдыктам усе рэлігіі ўраўнёваліся ў правах, такім чынам, традыцыйнае рымскае язычнаство губляла ролю афіцыйнай рэлігіі. Эдыкт асабліва вылучае хрысціян і прадугледжвае вяртанне хрысціянам і хрысціянскім грамадам усёй уласнасці, якая была ў іх забрана падчас ганення. Эдыкт таксама прадугледжвае кампенсацыю са скарбу tym, хто ўступіў у валоданне ўласнасцю, якая раней належала хрысціянам і быў змушаны вярнуць гэтую ўласнасць ранейшым уладальнікам.

Меркаванне шэрагу навукоўцаў, што Міланскі эдыкт абвісці хрысціянства адзінай рэлігіяй імперыі не знаходзіць, паводле пункта гледжання іншых даследнікаў, пацверджання як у тэксце эдыкта, так і ў акалічнасцях яго складання. Так, прафесар В. В. Болатаў адзначае, што "эдыкт даў волю ўсіму насељніцтву імперыі трывама сваёй рэлігіі, пры гэтым не абмежаваў прывілеі язычніку і адкрыў магчымасць пераходу не толькі ў хрысціянства, але і ў іншыя, паганская культу".

Тым не менш, менавіта пасля Міланскага эдыкту хрысціянства пачало пераможнае шэсце па ўсёй імперыі.

Але як звязана з гэтым эдыктом Беларусь, акрамя, канешне, таго, што мы хрысціяне? Ад 313 года да першага

успаміну пра Полацк было яшчэ больш за 500 гадоў.

Аднак жа сувязь ёсць.

У Правых Маастах каля касцёла стаіць абеліск, паставлены ў 1913 годзе з нагоды 1600-годдзе Міланскага эдыкту. На абеліску па-польску написана:

"З тым знакам пераможаши
313 - 1913

+

1600-гадовая
юбілейная памятка
Міланскага эдыкту

-

Пасвяченне Мастоўскай
парафіі
Ксёндз Й.-В. Сарасек".

Гэты абеліск быў паставлены ў 1913 годзе каля старога касцёла. Перастаяў ён усе воіны і ўсе ўлады. І, нават, калі пры савецкай уладзе падчас злому згарэў касцёл, а на яго месцы пабудавалі краму, помнік стаяў, праўда, аказаўся ён ужо ў двары мясцовай амбу-

латорыі. У пачатку 90-х гадоў XX ст. у Правых Маастах быў пабудаваны новы касцёл, і недзе гадоў з пяць таму назад помнік быў перанесены на яго тэрыторыю і сціпла ўстаноўлены ў кутку пляцу.

За савецкім часам помнік ацалеў, відаць, таму, што ніхто не ведаў, каму і з якой нагоды ён паставлена.

Сёння гэты помнік, байдзі што, адзіны на ўсю Беларусь, прысвечаны Міланскому эдыкту, ды і самому помніку якраз 100 гадоў, а нешта не чутно пра шматлюдныя набажэнствы ды пілігрымкі да яго.

Адукаваны быў ксёндз Сарасек, грунтоўна і манументальна адзначаў такую важную падзею ў гісторыі хрысціянства, зрабіў тое, чаго німа нідзе ў бліжніх і далёкіх парфіях. А то, што мала хто ведае пра гэты помнік, дык дзе той Міланскі эдыкт 313 года, а дзе Правыя Маасты года 2013, амаль на розных планетах.

Яраслаў Грынкеевіч.

КРАЯЗНАЎЧЫЯ АЎТАВАНДРОЎКІ ПА ПАСТАЎШЧЫНЕ

У межах агульнанацыянальнай кампаніі "Зробім лепш 2013" краязнаўцы і сябры Паставскай суполкі Таварыства беларускай мовы 20 верасня здзейснілі аўтавандроўку ў заходнюю частку Паставшчыны на Лынтупшчыну для таго, каб сустрэцца з мясцовымі жыхарамі - старажыламі і краязнаўцамі, і сабраць матэрыялы па гісторыі і культуры знікаючых вёсак і хутароў. Удзельнікі паездкі пабывалі ў вёсцы Палессе, дзе наведалі мясцовую школу. Там адбылася сустрэча з настаўнікамі і вучнямі, падчас якой вядомы краязнаўца і пісьменнік I. Пракаповіч паказаў мультымедыйную презентацыю "Краязнаўцы і краязнаўчыя выданні Паставшчыны", супрацоўнік Паставскага краязнаўчага музея В. Шышко расказаў пра книгу "1812. Вайна на Паставшчыне" і пра новыя музейныя экспазіцыі ў палацы Тызенгаўза, а супрацоўніца Паставскай дзіцячай бібліятэкі Л. Сяменас пазнаёміла слухачоў з тымі творчымі праектамі, якія за апошні час рэалізавала Паставская суполка ТБМ, у прыватнасці, фільмы пра Я. Купалу і М. Багдановіча, пра курсы беларускай мовы і гісторыі краю, пра друкаваныя выданні. Дарэчы, школа атрымала ў падарунак некалькі краязнаўчых кніг і згаданыя фільмы. На сустрэчы прысутнічалі дырэктар гэтай школы А. Рудаў, які з'яўляецца аўтарам рукапіснага апісання вёскі Палессе і ваколіц. Настаўнікі далі магчымасць пакарыстацца цікавымі матэрыяламі з гісторыі школьнага жыцця: фоталетапісам Апідамскай школы і альбомам, які рыхталі школы гэтага рэгіёна Паставшчыны да 50-годдзе савецкай улады.

Добрым краязнаўчым набыткам стала наведванне Апідамскай стараверскай царквы, у час якога ўдзельнікі вандроўкі з дапамогай мясцовых жыхароў змаглі агледзець не толькі зневіннюю аздобу, але і спецыфічнае ўнутранае ўбрананне храма.

Апоўдні адбылася яшчэ адна сустрэча, на гэты раз - з настаўнікамі і вучнямі Лынтупскай сярэдняй школы. Присутнічалі на ёй пераважна школьнікі сярэдніх класаў, бо старшакласнікі "паехалі на бульбу". Яны ўважліва глядзелі і слухалі презентацыю пра краязнаўца і краязнаўчыя выданні, відэаролікі пра беларускую мову, выступленні гасцей пра неабходнасць любіць, вітувати і шанаваць родную мову, родныя краі.

У час вандроўкі было даволі многа цікавых размозу з мясцовымі жыхароў, удалося агледзець і сфаграфаваць шэраг адметных помнікаў гісто-

ры і культуры.

А 27 верасня група краязнаўцаў і сяброві раённай суполкі Таварыства беларускай мовы здзейсніла паездку ў паўночную і ўсходнюю частку Паставшчыны. Мэтай яе, як і тыдзень таму, быў збор матэрыялаў па гісторыі і культуры роднага краю, сустрэчы і выступленні перад настаўнікамі і школьнікамі.

Спачатку шлях пралягáў у вёску Андronы. Школа там невялікая тыпавая, але вельмі акуратная і дагледжаная, што сведчыць пра руннасць калектыва настаўнікай і вучняў. Сустрэлі гасцей вельмі гасцінна, паказалі школу, не вялікі краязнаўча-этнографічны музей, паабяцалі перадаць на карыстаннне матэрыялы школьнага летапісу. Удзельнікі паездкі выступілі перад настаўнікамі і вучнямі з презентацыяй пра краязнаўцаў і краязнаўчыя выданні Паставшчыны, відэаролікі пра беларускую мову, выступленні гасцей пра неабходнасць любіць, вітувати і шанаваць родную мову, родныя краі.

У час вандроўкі было даволі многа цікавых размозу з мясцовымі жыхароў, удалося агледзець і сфаграфаваць шэраг адметных помнікаў гісто-

відэаролікаў, якія пакінулі ў падарунак школе. Сустрэча прайшла ў цéплай сяброўскай атмасферы.

Такі ж настрой і ўзаемадносіны панавалі ў час наведвання Навадруцкай школы. Дзеці і настаўнікі з цікавасцю паслухалі выступленні краязнаўцаў, паглядзелі презентацыю і відаматэрэялы. На завяршэнне гасцей пачаставалі смачнай гарбатай, пасля якой у іх была магчымасць пазнаёміцца з экспазіцыяй школьнага музея. Удзельнікі вандроўкі былі ўражаны багаццем разнастайнасцю экспанатаў, значная частка якіх рэдкія, а то і ўнікальныя. Таму трэба сказаць слова вялікай удзячнасці педагогічнаму калектыву і найперш, настаўніцы гісторыі Святлане Латыш за стварэнне такога выдатнага музея.

Пакінуўшы Навадруцкіх удзельнікі паездкі яшчэ павандравалі па ўсходу Паставшчыны, добраўшыся аж да Глыбокага.

**Юлія Пракаповіч,
удзельніца вандроўкі.**

Увага!

У кастрычніку ў сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаўца гістарычнай школы "Гісторыя ў падзеях і малоніках"

пад кіраўніцтвам кандыдата гісторычных навук Аллега Трусава.

Заняткі будуть прысвечаны вывучэнню гісторыі Беларусі ў ХХ ст.

У кастрычніку заняткі адбудуцца: 14 кастрычніка (пянядзелак), 21 кастрычніка (пянядзелак).

Пачатак а 18-й на вул. Румянцева, 13 у Менску.

Уваход вольны.

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Правучыліася маці ў Караліноўскай школе толькі адзін год - потым памёр бацька, сям'ю з прыфронтавой зоны адсялілі далей ад фронту ў Ройнае Полье. Больш сесці за парту не прыйшліся. Але пагэтцыял, закладзены пані Геленай, сіграў станоўчую ролю ў жыцці маці: яна самастойна працягвала вучыцца, добра чытала і пісала па-польску, па-руску, выпісвала часопісы, чытала кнігі, ведала шмат казак і безліч народных песен.

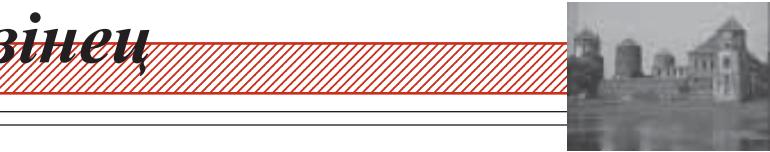
Самая высокая адзнака педагогічнай дзеянасці Гелены Ромер-Ахянкоўскай - слова яе быўшай вучаніцы Марыі Міхайлаўны: "Мая Настаўніца пані Гелена", - якія гучалі праз гады, дзесяцігоддзі У гэтых словах узнагарода, удзячнасць, любоў, пашана, павага і памяць Настаўніцы.

Апошнія гады жыцця

Верасень 1939 года. Пастаўшчыну заняла Чырвоная Армія, устанавілася савецкая ўлада. Маёнтак нацыяналізавалі, забралі палац і прыстасавалі яго пад бальніцу, а таксама нацыяналізавалі жыллё Ромераў і ў Вільні. Прыйшліся Гелене з маці жыць на кватэры ў суседа. Меркавалі Ромераў, як прадстаўнікі эксплуататарскага класа, вывезені ў Сібір. Адчуваючы небяспеку, Гелена спешна сабрала творы бацькі і перадала на захаванне ў бібліятэку імя Урублеўскага Літоўскай АН горада Вільні. Некаторыя хатнія рэчы яна раздала вясковым жыхарам, каб не трапілі ў рукі энкаведыстам. З-за цяжкай хваробы яе маці Ванды, якой ішоў 86 год, сям'ю Ромераў вывожіць не сталі. Не апошнюю роля ёнага і заступніцтва за іх парабаўкі і сялян.

Нямецкая акупацыя. У палацы размісціўся нямецкі гарнізон, які налічваў 66 літоўскіх салдат. Ромерам таксама выдзелілі ў палацы пакойчык. 9 ліпеня 1944 года, адступаючы, фашысты спалілі вёскі Едаўцы. Савецкія ўлады Гелену зноў выселілі з палаца, а пакоі аддалі пагарельцам. Памірае маці. Цяпер Гелену ўжо нічога не трофеем для караліновіцкіх герояў. Паводзіць сябе так, як яны: пазбаўленая трывалых каранёў і цёплых адносін да сябе тутэйшых людзей, застршаных энкаведыстамі, з жудасцю глядзіць у невядомую будучыню. Вось радкі запісай з яе дзённіка:

"Красавік 1945. І вось пасля 5 гадоў вайны, неапісаных маральных і фізічных мук мушу навекі пакінуць Вільню... Гэта страх, мука, шаленства, статкавае пачуццё палякаў... Но баяцца бальшавікоў. А ў Польшчы таксама пануюць бальшавікі... Еду, гублюючы сямейныя рэліквіі, мэблі, сродкі, на невядомае блуканне, на страшны лёс. А застасца не маю, бо не маю страху над галавой, ані чалавека, з якім магла б застасца".

Графіня Гелена Ромер-Ахянкоўская

Штодзень працу Бога аб смешці... Лёс мой там будзе страшны. Каб хоць след па мне ў Вільні застаўся. Любіла гэты горад, як чалавека. Ён жыў для мяне, а я для яго. Страна Каралінова - гэта нішто ў параўнанні... Зараз выдзіраюць з мяне душу. Старалася застасца, кагосьці знаіці, займець страху над галавой... А там знайду? Акурат...."

У 1945 годзе прыехала ў Торунь (Польшчу), пасялілася разам з траурднай цёцяй Ромер Геленай Феліцыянаўнай (1860-1946), якую таксама саветы выселилі з дома ў Вільні. Перавезла туды сваю бібліятэку і некаторыя рэчы. Тут у асноўным пісала творы для дзяцей. Жыцце ў Торуні не было ўпрыгожана гірляндамі ружаў. Жыцце ў чужым доме, з якога выселилі ўлады гаспадароў, такіх жа гаротнікаў як яна, у Германію за тое, што яны па нацыянальнасці немцы, было маральнай цяжкай. Два гады працягвалі Гелена Ромер-Ахянкоўская, адварвана ад родных мясцін, знаёмага акружэння, і 26 сакавіка 1947 года памерла. Пасля працяглай напружанай працы для сваёй Айчыны знайшла вечны спакой на чужыне на могілках Святога Апостала Якуба ў горадзе Торуні.

У час вайны палітычнай дзеянасці Гелене не займалася, толькі, па магчымасці, культурна-асветніцкай і медыцынскай. Была бяздзетнай. У

1904 годзе выйшла замуж за Генрыка Ахянкоўскага і выехала ў яго маёнтак Вуюўку пад Радзымінам, але замужжа аказалася непрацяглым: праз пару гадоў яны развязліся. Муж не разумеў яе памкненню, не падзяляў яе актыўнай патрыятычнай грамадска-палітычнай дзеянасці.

Гелена Ромер-Ахянкоўская была папулярнай і вядомай асобай у артыстычна-культурным свеце. Яе праца, прысвечаная служэнню радзіме, была годна ацэнена - у 1929 годзе за палітычную, грамадскую і асветніцкую дзеянасць яе ганаравалі Крыжам афіцэрскага ордэна "Polonia Restituta", ордэнам Французскай Акадэмічнай Пальмы, Ганаровай адзнакай 85 пяхотнага палка, Знакам "Дзеці Вільні" і граматай "За шматгадовую працу ў асвеце".

У "Сыштках крэсназнайчых" Гелену называюць дэмократкай. Гэта слушна, але недастаткова, бо такім азначэннем не раскрываеца глыбіня ўсей яе дзеянасці. Для Камайшчыны яна была асветніцай, пісьменніцай-летапісцам, даследчыцай

побыту, звычаяў і душшунага стану яе жыхароў і сваім чалавекам.

Відавочцы пра Гелену Ромер-Ахянкоўскую

Букет чаромухі

Я сябраў з парабковым хлопчыкам Лаўрыновічам Казікам, які часта ў Гвоздавічах "адбываў калейку" (быў за падпаска) у гаспадароў, якія не мелі сваіх дзяцей. Вясной 1941 года ў час ледаходу Казік вырашыў паплаваць на крызе. Бурлівая Караліноўка панесла крыгу з хлопчыкам да мастака, а потым разламалася. Казік апінуўся ў вадзе. Гэта адбылося на вачах пані Гелены Ромер-Ахянкоўской, якай кінулася на паратунак, але выратаваць хлопчыку не паспела: другая крыга зблізілася з ногой. Мой сябрук Казік загінуў, а сама Гелена ледзь выкарабкалася на бераг. (Ёй было за 65 гадоў). Пасля гэтага выпадку яна праляжала пэўны час у пасцелі.

Мне вельмі хадзелася выказаць удзячнасць Гелене за гэты ўчынак. Вясной, калі расцвіла чаромухі, я наламаў вялікі букет і панёс у Каралінова, каб уручыць яго пані Гелене. Доўга цікаў з-за тоўстага клёна, чакаючы, пакуль выйдзе пані. Калі дачакаўся, то хуценька падбег да яе і ўручыў букет.

- Дзякую, хлопчык, - сказала яна, беручы букет, і прыгарнула мяне да сябе.

Я не вылучаўся асаблівай шляхетнасцю, але сама сабой неяк атрымала, што я пашалаваў у яе маршыністую мяккую руку, сказаўши:

- Ты добрая, пані. Ратаўала Казіка. І даў лататы.

Дзядзіненік Іван Пятровіч, Гвоздавічы.

Слэзы графіні

У верасні 1939 года камісар новай савецкай улады стварыў камісію, якую было даручана нацыяналізаваць графскі маёнтак і падзяліць паміж парабкамі і беднякамі. Інవентар і цягавую сілу (коней) аддалі тым, хто на ёй працаваў, жывёлу і зямлю падзялілі на душы, гэта значыць, у залежнасці ад величыні сям'і. Сажалкі і сад дзяліць не сталі, аўгустін агульныя уласнасцю. Камітэтчыкі спусцілі з сажалак воду, а рыбу разрабалі, хто колкі паспей. Прыступілі да збору яблыкаў. Сад быў вялікі і дагледжаны. Карыстатаца садам Ромеры дазвалілі ўсім парабкам, але была ўмова: галіны не ламаць, дрэў не трэсці, палкамі не збіваць і браць столькі, колкі з'яся сам, везіці на продаж забаранялася. За гэтым сачыў садоўнік. Новыя ўлады пасаду садоўніка скасавалі. На агульную ўласнасць набеглі парабкі і жыхары суседніх вёсак, каб хапаць дармавіну. Трэслі, збівалі яблыкі палкамі, хапалі хто колкі мог. Сад апусцей.

Я ішоў напрасткі цераз сад з грыбоў і ўбачыў паню Гелену, якая моўкі стала, прытуліўшыся да яблыкі. На зямлі ляжала адламаная вялікая галіна. Па твары горадай

шляхцянкі ручайком цяклі слёзы...

- Пані захварэла? Моднамагчы што? Можа, шкадуце яблыкаў?

- Яблыкаў не шкадую. Бог для ўсіх даў. А вось яблынкі шкадую. Зламалі, знявчылі яе... Аддзячылі за смачныя дары. Гэта мая любімая калымка. Я яе пасадзіла і сама даглядала. Абаіх нас напаткай падобны лёс. А што нараўлі і з другімі яблынкамі? Не падумалі пра заўтрашні дзень... Калі так пойдзе, то загіне сад...

Як у воду глядзела пані - у 1940 годзе сад загінуў.

Гудас Іван Францавіч, Каралінова.

Чорны люты 1940 года
Люты 1940 года застаўся ў памяці не толькі з-за вялікіх маразоў, калі ў наваколлі вымерзлі сады, але і масавым вывазам ў Сібір мясцовай інтэлігенцыі, леснікі, асаднікі, светароў, проста заможных людзей. Трапілі ў спісак на вываз і Ромеры: Ванда з дачкой Геленай Ахянкоўской. Да хаты, дзе кватаравалі Ромеры, пад'ехалі на вазку два нкусаўцы і загадалі збірацца ехані ў Гадуцішкі да чыгункі. На зборы дали паўгадзіны. Дэпутату вёскі загадалі падагнаць сані.

Ромер Ванда была моцна хворая, ужо працяглы час не ўстаўала з пасцелі. Але гэта акалічнасць не стрымлівала змагароў з "варожым элеменцам", пад пагрозай зброі Гелена пачала збірацца у дарогу пажыткі, апранаць нямоглую маці...

Вестка пра безчалавечны ўчынак нкусаўцаў абліцела не толькі Каралінова, стала вядома і ў вёscы Гадуцішкі. Людзі запалоханыя дзеяннямі "вызваліцеляў", абураціліся і цярпелі. На вуліцу ў Гадуцішках выйшла глядзець на гэтую збронню і разам праводзіць саіх дабразычліўцаў амаль уся вёска. Народ гаманіў:

- Вывозяць канаючую графінію, яна і да Гадуцішак не даедзе.

- Выкінуць недзе ў сумёт, бязбожнікі.

- За што? Яна нам столькі добра зрабіла, а мы байміся заступніца, каб даць ёй спакойнасць памерці.

- Перагародзім дарогу, не пусцім, - выкрыкнүць нехта знатоў.

Людзі, бы чакалі такога павароту падзеі, узяліся за руки і перагародзілі вясковую вуліцу.

- Дорогу! - закричаў нкусаўец. - Немедленно! Иначэх весях в Сибірі!

Жанчыны пачалі галаціць на ўсю моц, упалаці на калені перед нкусаўцамі, сталі прасіць пакінуць паміраючую, дазволіць злажыць костачкі ў роднай зямельцы.

Афіцэр нкусаўец вылез з вазку, глянцава на бледны твар графіні:

- Доходягя. Действительно некога везти. Заворачивайце назад.

- Вось бачыце, савецкая ўлада лічыцца з народам! Няхай жыве Сталін! - крикнүць пакінуўшыся да яблыкі. Пасля гэтага выпадку на яе не

Ясь Драўніцкі

маў. Людзі моўкі разышліся па хатах, чакаючы расправы за свой учынік. Але ўсё ўтраслося. Рэпракаваць усю вёску не сталі.

З аповеду А. Цыркунова, якому расказаў пра гэты выпадак жыхар вёскі Едаўцы ў 1999 годзе.

Гніляк

Аднойчы Гелена ўбачыла, што ў рэчку ўпала падгніўшая бяроза. Паклікала аканома і сказала, што трэба дрэва з рэчкі выцягніць і парозаць на калодкі: высахнуць - добрыя дровы будуть. Аканом расцаніў гэта як скупасць і дзвяцтва:

- Пані Гелена, у вас столькі здравага лесу на дровы, а Вы гнілякамі пекіч цепліць збіраецеся.

- А я не-за скупасці, а з беражлівасці, ды і рэчку шкадую. Трэба, каб яна не захламлялася, а радавала вока чысцоткай вадзіцай, спрыяла здароўю рыбак і іншых рачных насельнікаў...

Тут пані мела рацю.

Пупкевіч Уладзіслаў Іосіфавіч, Каралінова.

Даходнае месца

Будучы бяздзетнай, пані Ромер-Ахянкоўская вельмі любіла вясковыя дзяцей, мела ласкавы характар і ўмелы пады

Успаміны з неспакойнага часу на Літве ў 1861-1863 гадах

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

Распараджэнне гэтэе страшна абурыла Вернера. “Падарышт я рашуча не пайду і шаблі не дам, - аб’явіў ён, - хай паспрабуюць узяць мяне сілай, я буду абараняцца; у мяне дзве стрэльбы; Вы бачылі, які вузкі ход да мяне; ямагу супраціўляцца цэлайроце”. Стараючыся супакоіць яго, я прапанаваў падаць рапарт, што з-за хваробы, якая ўзмацнілася ад атрыманай раны, ён не можа ісці падарышт; так і зрабілі; я напісаў рапарт, Вернер падпісаў, і я панёс рапарт палкоўніку. Прыйзначана было медычнае асведчанне; палкавы лекар, паляк, даў заключэнне пра мізэрнасць раны, і што яна не замінае арышту Вернера на гаўптвахце. Вернер зноў адмовіўся ісці падарышт. Заканчэнне гэтай гісторыі засталося для мяне невядомым, таму што полк выступіў у Коўну, а тут жа неўзабаве адбылася замена Назімава Мураёвым. Верагодна, у парты прусак здалеў такі адстаяць сябе.

У лейб-гвардії стралкови Яго Вялікасці батальён паствуپіш шарагоўцамі чалавекі два раскольнікаў, якія паспелі спакусіць у сваё веравучэнне некалькі чалавек ніжніх чыноў неабходнай у начальніку цвёрдасцю і самастойнасцю, заўсёды гатовы аказаць, чым може дапамогу і абарону падначаленаму, ён пакінуў пра сябе найлепшыя ўспаміны.

з праваслаўных. Падчас нейкага свята, калі батальён быў зшытаваны для малебна, усе гэтыя раскольнікі выйшлі з радою і заявілі, што яны не могуць па сваіх рэлігійных пекананнях прысутнічаць пры праваслаўным набажэнстве. Усіх іх выпісалі ў армейскія палкі, і двое трапілі ў наш; пакуль сядзелі пад арыштам, пакуль дабіраліся ў наш полк, яны паспелі адгадаваць парадачныя борады, якія наадрэз адмаўляліся збрыйць, глумачы на пагрозы пакараць іх за непаслушэнства, што жадаюць лепш перацярпець часовыя мучэнні, чым вечныя за "скажэнне вобразу Божага". Над імі прызначана было следства, а яны так і засталіся ў каземаце Віленскай цытадэлі, калі полк выступіў з Вільні. Далейшы лёс іхні мне не вядомы. Цяпер, пры дазволе насіць борады вайскоўцам, такі выпадак парушэння дысцыпліны, канешне, зрабіўся рашуча немагчымым.

Засталося згадаць яшчэ пра адну прыгоду. Я ўжо гаварыў, што пасля абвяшчэння Вільні на ваенным становішчы на чыгуначнай станцыі была пастаўлена афіцэрская варта. Аднойчы ў варце гэтай стаяў штабс-капітан нашаша палка М-скі, родам паляк, які меў няшчасную слабасць да віна і таму, не гледзячы на свой чын, не атрымаў у камандаванне роты. Слабасць гэтая канчатковая і згубіла яго. Знаходзячыся ў варце, ён напісіў п'яным і, калі прыбыў цягнік, яму прыйшло ў галаву абшукваць пасажыраў і прытым выключна дам; вобшукі гэтыя ён праводзіў сам з вельмі непрыстойнымі і абрэзлівымі прыёрамі; адразу было даведзена да ведама камандзіра палка, той

застаўся ў Коўні, астатнія роты занялі розныя пункты Ковен- скай губерні. Неўзабаве пасля прыбыцця нашага ў Коўнью былі атрыманы звесткі, што на бліжэйшую да горада станцыю чыгункі, заняту адной з на- шых рот, паўстанцы намераны ноччу зрабіць напад, і што начальства партыі, якая рыхту- ецца да нападу, мае прытон у арандатара значнага вадзянога млына, які знаходзіцца недалёка ад лініі чыгункі. На камандзіра нашага палка было ўскладзена па гэтых указаннях адправіцца на пошуку шайкі. Ноччу мы се- лі на спецыяльна падрыхтава- ны для нас цягнік; атрад наш складаўся з дзвюх рот і чалавек двадцати данскіх казакў. Снег на палях ужо сырый, было сы- ра, гразка, цёмна, што называ- ецца, ні згі не відаць. З намі ехаў начальнік руху, немец, былы афіцэр аўстрыйскай службы. Падышоўшы да таго пункта, дарогі, ад якога недалёка быў млын, цягнік спыніўся; ад атра- да аддзяляўся звяз з афіцэрам і накіраваўся да млына для пера- трусу і арышту арандатара. Лакаматыву з тэндарам адчапілі, і мне было загадана адправіцца на лакаматыве да станцыі, каб даведацца, ці ўсё там добра, і папярэдзіць камандзіру роты пра магчымасць нападу. Я ад- правіўся, са мной паехаў і начальнік руху; мы стаялі на пля- цоўцы лакаматыва на супраць- паравога катла, каля якога мі- туся чыгунка, і ляцелі ў не- прагляднай цемнаце, час ад часу асвятляліся агнём параві- ка, калі чыгунка падкладваў у яго паліва, пасля чаго навако- лья цемра, здавалася, яшчэ больш згущалася. Рантам ма- шыніст, чыгунка і начальнік руху нешта замармыталі па- німешку і спешна з бачнай тры- вогай пачалі спыняць машину. Прызнаюся, хвіліна была не з прыемных. Ужо былі выпадкі, калі паўстанцы здымалі рэйкі і нападалі на цягнікі пры гэтых нявольных прыпынках. Я па- думаў, што з намі адбылося нешта падобнае. Трывога ака- запалася фальшивай, як праясні- лася справа, чыгуначны вар- таўнік паказаў спачатку сігнал, што каля спраўная, а потым рантам перамяніў гэты сігнал на супрацьлеглы. Неўзабаве, але ўжо больш ціхім ходам мы падышлі да станцыі, дзе знай- шлі ўсё добрым. Выканаўши даручэнне, я неадкладна ад- правіўся назад да цягніка. Ка- манда, якая пасылася на млын для ператрусу, вярнула- ся, і мы ўжо ўсім атрадам па- ехалі да станцыі. Там мы дача- каўшыся рэзерву і пышком ру- шылі да аднаго паселішча, вёрст за дзесяць ад станцыі, у якім па наяўных звестках так- сама з'явілася шайка, а пад- касцёлам знаходзіўся склад зброі. Дарога ўвесь час ішла лесам, які перарываўся вярсты за паўтары ад паселішча, раз- мешчанага на невялікім уз- вышышы. Калі мы пачалі наблі- жацца і былі прыкладна за паўвярсты, у паселішча адбы- лася трывога; нейкія людзі па- адзіночкы і групамі бегалі па вуліцы і затым некуды зніклі.

Хто гэта былі - занепакоеняя нашым нечаканым з'яўлением мірныя жыхары ці паўстанцы, засталося невядомым. Заўважыўшы гэтую трывогу, атрад паскорыў крокі, але калі мы ўвайшлі ў паселішча, там усё ўяўляла самы мірны і спакойны выгляд. Агледзеўшы касцёл і падвал пад ім, камандзір палка - а пры ім і я з адной ротай і казакамі правеў рэканструкцыю яшчэ вёраст на пяць да-лей, але слядоў шайкі не знайшлося. Калі мы вярнуліся ў паселішча, дзе заставаліся нашыя дзве роты, пачынала ўжо змяркаца, а пры выступленні ў зваротны шлях да станцыі і чакаўшага нас цягніка зусім сцямнела. Салдаты абедзвюх застаўшыхся рот былі нечым ажыўлены і шумна вясёлыя. Калі ж мы пры хутка наступаўшай цемнаце мы рушылі ў дарогу, аказалася, што людзі гэтых ротаў моцна падгулялі, не захоўвалі парадак у радах, гучна размаўлялі, не саромеліся прысутнасці начальства, смяяліся, многія хісталіся. Так уцягнуліся мы ў лес, але адна з п'яных рот адстала. Камандзір палка загадаў мне ехаць назад і паскорыць рух гэтай роты. Я паскакаў, але ехаць хутчэй было цяжка: к вечару падмарозіла, зрабілася галалёдзіца, не падкаваны казацкі конь безпрапынна слізгаваўся, пагражая ючы штохвілінным падзеннем у цемры. Не сустрэўшы роты, я выехаў з лесу і апнуўся ў полі; удалечыні мільгали агентыкі пакінутага намі паселішча, роты не было відаць. Я знаходзіўся ў цяжкім становішчы; рота выступіла з паселішча разам з усімі, куды ж яна магла дзецца? Наўдачу я рушыў па дарозе да паселішча і неўзабаве сустрэў мужыка, які патлумачыў мне, што рота пайшла па іншай, бліжэйшай да станцыі дарозе. Тады я паехаў назад. Уехаўшы зноў у лес я на-ткнуўся на на двух наших салдат; адзін п'яны валяўся на дарозе, а другі, больш цвярозы, стоячы над ім, трymаў такую прамову: "Вось, зямляк, якая ты свіня; яшчэ хваліўся: трох ракашан адразу на штык пасаджу, а сам п'яны напіўся. Цяпер, таго і глядзі, нас саміх прыкончыць палякі. За што мне то з тобой прападаць?" Я загадаў аратару падняць п'янага; аказалася, што ён можа яшчэ перастаўляць ногі, і я вырашыў злезіці з каня і дапамагчы весці яго. Раптам мы пачулі з таго боку, куды рухаўся атрад, стук колаў; гэта вяртаўся ў пакінутае намі паселішча мужык, які вёз з млына муку ў мяшках. Я спыніў яго, памяscіў п'янага і яго таварыша на воз і загадаў мужыку ехаць назад наўздангон за недалёка ішоўшым па яго словам атрадам, а сам ізноў сеў на каня ў ролі канваіра гэтага абоза. Сапраўды хутка мы дагналі атрад і адпусцілі нашага вазніцу. Пасля прыходу на станцыю пакінуты там арыштаваны арандатар млына прынёс палкоўніку скаргу, што салдаты ўкраіл ў яго дробнымі срэбнымі грашымі больш за сто рублёў, усё чайнае і стало-

вае срэбра, сарвалі з шыі на-
стайнцы яго дзяцей мяшочак
з зашытай у яго сторублёвай
паперкай. Тут мы і даведаліся
прычыну таго, што салдаты на-
шыя нечакана, з нейкіх невядо-
мых сродкаў так моцна падгу-
лялі. Адразу ж быў зроблены
ператрус, і за выключэннем
прапітых рублёў дзесяці, усё
украдзеное знайдзена, адабрана
і вернута пачярпейшаму разам
з воляй, па сколькі ніякіх улік су-
праць яго не было здабыта.
Справа адбылася так: каман-
даваўшы звязам, адпраўленым
на млын, падпаручнік Д-цкі, па-
няведанні, ці па апасенні на-
ткнущца на ракашан, не ачапіў,
як належала, дом салдатамі з
тым, каб пасля таго самому з
канвойнымі ўвайсці ўнутр і
зрабіц ператрус, а ўвёў у дом
усю каманду. Салдаты без на-
глядзу ўварваліся ў дом, засталі
арандатара за падлікам выруч-
кі, якая складалася з дробнага
срэбра, узялі гэтую выручку,
а таксама знайдзеное пры пе-
ратрусе сталове і чайнае срэ-
бра і грошы беднай настайнцы.
За гэты непрыемны выпадак
ніякай справы не праводзілася
- час быў гарачы, было не да
таго, каб праводзіць следства і
зягаяць людзей на допыты ў
якасці сведак і абвінавачаных;
сапраўды, неўзабаве, дні цераз
дні - чатыры з гэтymі ж ротамі
давялося ісці ў новую экспе-
дыцию.

ных сялян і авбяшчалі ім пра-
танчаткову адмену і поўнае
нішчэнне паншчыны. Мужы-
кі выслушвалі гэта неяк недаў-
ненна і недаверліва; відаць,
они не ведалі, каму і чаму ве-
сьць; палякі таксама абяцалі ім
поўную свабоду, ды яшчэ ўда-
равак і зямлю дарэмна. Каму
серыць, каго трymаць? Толькі
насля няудач, пасцігшых паў-
станцаў пры сустрэчах з вой-
скамі, сяляне, якім наўмысна
даручалася прыбродаць цэлы
абітых ракашан, зрабіліся
больш смелымі і адважваліся
уна трymаць наш бок.

Здаецца, за дзень да
нашага выступлення з Коўні
зрабілася вядомай навіна пра
арышт аднаго з правадыроў
ракашан, афіцэра корпуса ляс-
нічых Карэвы. Арышт гэты ад-
быўся не зусім пры звычайных
обставінах. Карэву ўжо шукалі,
прыкметы былі паведамлены,
каму належыць. Праядзкаючы
на паштовых, ён сустрэўся на
дарозе з жандармскім афіцэ-
рам, які апазнай яго па паве-
дамленых прыкметах і спыніў;
сталі афіцэр запатрабаваў у яго
спасведчанне, хто ён такі. Ка-
рэва выхапіў рэвальвер, хацеў
выстраліць ва ўпор у афіцэра,
але той паспей адмахнуў рулю
рэвальвера, выстралі адбыўся
у паветра, і Карэва быў абяз-
броены і арыштаваны. Як афі-
цэр рускай службы ён быў па-
зыраку суда расстраліян. Ма-
нітак маці Карэвы знаходзіўся
недалёка ад Коўні на дарозе на-
шага атрада. Мы зрабілі ў гэ-
тым маёнтку працяглы пры-
вал. Хадзілі чуткі, што тут ня-
хэдка бывалі і карысталіся шы-
рокай гасціннасцю гаспадароў,
трайнікі паўстання. Па-гэтуamu,
палкоўнік знайшоў патрэбным
правесці ў доме і сядзібе пера-
трусу для вышуку, ці не зной-
дзеца чаго, што мае сувязь з
ракашам і можа даць карыс-
тніць указанні пра месцазнахо-
дженне паўстанцаў. Пры гэтым
палкоўнік патлумачыў абшар-
ніцы, што падставай для пера-
трусу служаць, акрамя звестак
пра ўласную яе палітычную
недабранадзейнасць і тыя аб-
ставіны, што сын яе, нядаўна
арыштаваны, прымаў самы
блізкі ўдзел у рокашы. Абшар-
ніца і ўсе яе дочки, яшчэ маладыя
асобы, відаць ведалі пра
эты арышт, яны выслушалі па-
ведамленне пра тое палкоўніка
з выглядам герайн-патрыётак,
затавых на ўсякія ахвяры; маці
прама заяўляла, што ў яе для
Радзімы ёсьць яшчэ трэй сыны.
Гэтым не менш гаспадары прапа-
навалі пачаставаць увесь атрад
з бедам і паднісці гарэлкі ніжнім
лынам. Палкоўнік наадрэз ад-
ловіўся ад пачастунку ніжніх
лыноў, і сам не прымаў удзелу
з абедзэ, пададзеным афіцэрам,
якіх многія паступілі па яго
прикладу. Гаспадары, асабліва
дочки, з насмешкай пыталіся,
чтаяўко палкоўнік і афіцэры
баяцца атруты. Яны не памы-
ляліся, гэтае апасенне, якое
прапаўдалася вядомай няна-
сцю да рускіх членau гэтай
сям'і, прымусіла яго з неда-
герам аднесціся да іхніх гас-
падароў.

цінасці.
(Працяг у наст. нумары.)

ДУХ ПРОДКАЎ ЖЫВЕ Ў НАШЫХ СЭРЦАХ

Чацвёрты фестываль фальклору "Дух продкаў жыве ў наших сэрцах" сабраў у Троцкага дзесяткі самабытных калектываў і арыгінальных выкананіццаў з Троцкага і Лідскага рэгіёнаў. На працягу двух дзён яны далучалі гараджан і шматлікіх гасцей свята да традыцыйнай народнай музыкі, песняў і танцаў.

Фестываль "Дух продкаў жыве ў наших сэрцах" праходзіць пры міжнароднай тэхнічнай дапамозе Еўрапейскага Саюза ў рамках праекту трансмежавага супрацоўніцтва паміж Латвіяй, Літвой і Беларуссю. Гэты фестываль з'яўляецца той пляцоўкай, якая аб'ядноўвае не толькі творчыя калектывы, але і народы.

У дзень адкрыція фестывалю, падчас канцэртнай праграмы сям'і Мацкявічы-вусаў, наведальнікі свята пазнаёміліся з выстаўкай народнага мастацтва і рамёстваў Троцкага краю, паглядзелі презентацыю праекта "Дух продкаў жыве ў наших сэрцах".

На фестывальнай сцэне

Эта программа финансируется Европейским Союзом

ANCESTRAL SPIRIT ALIVE IN OUR HEARTS

На цэнтральнай плошчы горада працаўаў "Горад майстроў", дзе прадстаўлены былі народныя ўмельцы як з Троцкай, так і з Лідз.

Вечарам усіх прысутных чакаў феерверк, які расквеціў неба над Троцкім і стаў бліскучым

скага раённага цэнтра рамёстваў і традыцыйнай культуры. Была прадстаўлена беларуская народная казка "Курачка і каласок", якая супрадавала жывым выкананнем акцёраў, ігрой на народных музычных інструментах і традыцыйнымі беларускімі гульнямі.

Кожная старонка фестывалю "Дух продкаў жыве ў наших сэрцах", кожны падворак народнага майстра і кожны калектыв працягвае духоўны масток паміж скарбонкай даўніны, якую насы прыдзе даверху напоўніць леп-

фінальным акордам свята.

Фестываль выйшаў за межы горада: яго ўдзельнікі выступілі на восеніскіх кірмашах ў многіх населеных пунктах раёна.

Аматараў традыцыйнага лялечнага тэатра "Батлейка" сабралі супрацоўнікі Лід-

шым, што было ў нацыянальнай культуре беларусаў і літоўцаў.

Н. ВАЙЦЮКЕВІЧ,
метадыст па
этнаграфіі і фальклоры
Лідскага раённага
метадычнага цэнтра
народнай творчасці.

выступілі выдучыя калектывы Троцкага і Лідскага рэгіёну - народны ансамбль "Дыамедыс", ансамбль польскай народнай песні і танцу "Полукняне", ансамбль польскай народнай песні і танцу "Трочане", рускі народны ансамбль "Забава", фальклорны ансамбль Лідскага раённага цэнтра ра-

мёстваў і традыцыйнай культуры, народны ансамбль народнай музыкі і песні "Прынямонцы", народны ансамбль народнай музыкі "Гудскі гармонік", інструментальны ансамбль "Фестываль" і іншыя. Іх ўдзельнікі ва ўсёй паўнаце прадставілі фальклорнае і народнае мастацтва.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная камегія:

Алена Анісім, Юр'еў Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юр'еў Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

ВЕРАСЕНЬ У ТБК ЛІТВЫ

Ляціць у вырай жураўлі і гусі,
Дубовы ліст у жылках і ў расе,
Мне нагадаў абрэсы Беларусі

Яго мая кранаецца рука,
А ён нібыта выкананы з броні,
І жылка кожнага
дубовага лістка
Злілася з жылкамі маёй далоні.

Гэтыя радкі Сяргея Грахоўскага, 100 - гадовы юбілей якога прыпаў у гэтым годзе, могуць быць эпіграфам да сустрэчы, якая адбылася, як заўсёды, у ТБК у апошнюю суботу месяца. Размова ішла пра мінулае і сучасніць. Гэты разам рэдактар беларускай радыёпрограммы на Літоўскім радыё Андрэй Старавойта расказаў пра выпадак у Польшчы (падмацаваўшы аповед відэапаказам) калі артысты, якіх мелі прадстаўляць Беларусь, з запалам спявалі "Калінку - малінку" ды гralі іншую музыку суседні дзяржавы. Ім і ў галаве не прыходзіла, што кожны народ мае сваю музыку і свае песні.

Алесь Адамковіч, як заўсёды, змястоўна расказаў пра постаці ксіндзў Яна Матусевіча і Міколы Гайдука. Іх

ужо няма з намі, але іх досвед можа натхніць многіх наступнікаў. Спадар Адамковіч прачытаў таксама верш Наталіі Арсеневай.

Адбылася і прыемная нечаканасць - у гості завіталі былыя дэпутаты Вярховай Рады Беларусі сп. Зянен Пазняк, сп. Юрась Белен'кі, сп. Сяргей Папкоў і гісторык Аляксандар Краўцэвіч. Гутарка

пайшла пра гісторыю, пра становішча Беларусі ва ўмовах унутранай акупацыі, лёс мовы і культуры. Шкада толькі, што прысутных было гэтым разам мала.

На завяршэнне сустрэчы малады святар айцец Даніла асвяціў сядзібу ТБК.

*В.а. старшины ТБК
Крыстына Балаховіч.*

Юбілейная выставка Базыля Камарова

2-га кастрычніка ў Магілёве адбылася юбілейная выставка выбітнага мастака Базыля Камарова. Былі прэзентаваныя як карціны, ужо бачаныя раней, так і новыя, створаныя за апошнія некалькі год. Павіншаваць таленавітага мастака сабралася багата людзей, сядр якіх былі і паэты Тамара Аўсянікава, старшыня магілёўскай гарадской арганізацыі ТБМ Алег Дзяячкоў, географ і краязнавец Ігар Шаруха. Свой захапляльны верш пра ролю мастака ў захаванні гісторычнай памяці горада прысвяціў Б. Камарову выкладчык і літаратар Міхась Булавацкі.

Карціны Базыля Камарова прасякнутыя жывым духам беларушчыны, поўнымі шчырай любові да жыцця. Базыль - аўтар афармлення Магілёўскага абласнога краязнавчага музея імя Еўдакіма Раманавіча Раманава.

Аляксей Карпенка.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 7.10.2013 г. у 10.00. Замова № 1956.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 5050 руб., 3 мес.- 15150 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.